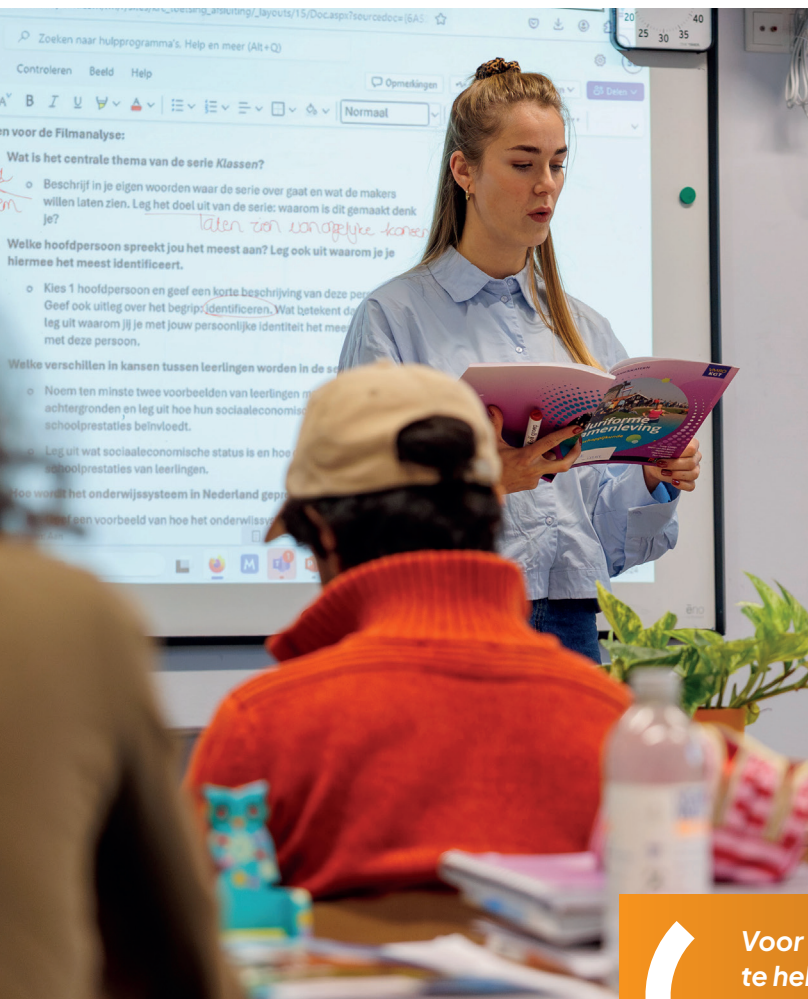

Naar zelfstandigheid en participatie: Burgerschap in het gespecialiseerd onderwijs

Tekst
Martijn de Graaff

Foto's
Erwin Winkelman Fotografie

Sade van Ophem is leraar maatschappijleer op het Kromme Rijn College in Utrecht, een cluster 4-school. De uitdagingen en kansen die ze tegenkomt, benadrukken voor haar het belang van burgerschapsonderwijs. Hoe geeft de school dit vorm?

De leerlingen van het Kromme Rijn College brengen een diversiteit aan achtergronden en ervaringen mee. “Ze komen uit verschillende wijken: niet alleen uit de stad Utrecht, maar ook uit de regio. Zelfs vanuit Gouda. Veel van hen hebben te maken met psychische problemen en gedragsuitdagingen. Ze zijn vaak afgewezen op andere scholen, hebben langdurig schoolverzuim of traumatische ervaringen gehad. Ook zien we regelmatig dat ze uit een omgeving komen waar armoede en weinig maatschappelijke participatie veel voorkomen.”

Daarnaast is er nog een complicerende factor voor burgerschapsonderwijs. “In het regulier onderwijs heb je te maken met jongeren die neutraal of positief staan ten opzichte van overheidsinstellingen en autoriteiten. Onze leerlingen hebben vaak het gevoel dat er niet naar hen

Voor de school is het de taak om hen te helpen begrijpen hoe zij een actieve, zelfbewuste rol kunnen spelen in de samenleving

wordt geluisterd.” Van Ophem begrijpt dit wantrouwen. “Bijvoorbeeld, een aantal van onze leerlingen is slachtoffer van de toeslagenaffaire, waardoor ze niet alleen hun vertrouwen in de overheid hebben verloren, maar ook in het systeem als geheel.”

Vertrouwen winnen

Stap één is het erkennen van dit wantrouwen. “Het is niet voldoende om hen simpelweg te vertellen dat ze hun stem moeten laten horen.” Voor de school is het de taak om hen te helpen begrijpen hoe zij een actieve, zelfbewuste rol kunnen spelen in de samenleving. “Dat begint klein: luisteren en begrijpen wat ze hebben meegemaakt en wat hen heeft gevormd. En vervolgens hun vertrouwen winnen. Vanuit dat vertrouwen werken we aan hun ontwikkeling en laten we hen zien dat zij invloed kunnen uitoefenen op hun eigen toekomst. Burgerschapsonderwijs is voor ons meer dan het overdragen van theoretische kennis over politiek of rechten en plichten.”

De kracht van ervaring

Van Ophem wil de leerlingen laten zien hoe zij als individu invloed kunnen uitoefenen op hun eigen situatie. “Dit doen we op verschillende manieren, onder andere door een maatschappelijke stage. Daarmee komen ze direct in contact met de samenleving.” Naast maatschappelijke betrokkenheid legt de school de focus op de praktische kant van burgerschap. “Veel van onze leerlingen groeien op in een omgeving waar armoede een dagelijkse realiteit is, en waar weinig kennis is over gezond leven en gezond eten. We moeten leerlingen ook de tools geven waarmee ze hun eigen leven kunnen verbeteren.”

Eén van de projecten om dat te doen is ‘Gezonde School’. “Omdat veel leerlingen thuis geen toegang hebben tot gezond eten of zelfs geen kennis hebben over wat gezond is, leren we hen hoe ze met beperkte middelen toch gezonde keuzes kunnen maken. We koken samen met de leerlingen en bespreken de kosten en voordelen van gezonde maaltijden. Het is een concrete manier om na te denken over hun eigen keuzes en over de bredere maatschappelijke vraagstukken van bijvoorbeeld de gezondheidskloof en sociale ongelijkheid.”

Doorlopende leerlijn: kennis en vaardigheden en bewustwording

Burgerschap is een doorlopende leerlijn, van leerjaar één tot en met het eindexamen. “Het is niet een apart vak dat je één uur per week volgt. Bij ons is burgerschap een rode draad die door alle vakken heen loopt: elk vak draagt bij aan de ontwikkeling van burgerschapscompetenties. De conceptkerndoelen van SLO zijn daarbij belangrijke bouwstenen. Of het nu gaat om maatschappijleer, geschiedenis of zelfs wiskunde, we proberen steeds de link te leggen naar hoe de onderwerpen die we behandelen, aansluiten bij de wereld om ons heen.”

Ook heeft de school projectdagen burgerschap rondom de thema's: vrijheid, democratie, duurzaamheid en wereldburgerschap. “We geven die dagen gezamenlijk vorm.

We moeten leerlingen ook de tools geven waarmee ze hun eigen leven kunnen verbeteren

Uit elke vakgroep denkt iemand mee over de invulling, vanuit een eigen invalshoek, om vervolgens samen tot een compleet project burgerschap te komen.”

Net zo belangrijk zijn vaardigheden zoals goed luisteren naar elkaar, respectvol communiceren en samenwerken. “In een klas beginnen we het schooljaar met het maken van afspraken met elkaar. Dit helpt om een respectvolle sfeer te creëren waarin iedereen zich gehoord voelt. Tegelijkertijd leggen we uit dat niet altijd de mening van het individu gevolgd kan worden, maar dat er soms gekozen wordt voor het belang van de groep.”

Stap naar zelfstandigheid

De uitdaging van het werken met een doorlopende leerlijn hangt samen met de realiteit van een cluster 4-schoon. “Helaas hebben we niet te maken met stabiele klassen, in elk leerjaar komen er leerlingen bij vanuit andere scholen. Je moet de nieuwe leerlingen betrekken en uitleggen waarom bepaalde keuzes worden gemaakt.”

Van Ophem ziet burgerschapsonderwijs als een belangrijke stap naar zelfstandigheid, het nemen van verantwoordelijkheid en uiteindelijk: volwaardige deelname aan de maatschappij. “Voor onze leerlingen betekent dit dat we hen niet alleen een diploma meegeven, maar ook het vertrouwen en de vaardigheden om hun eigen weg te vinden, hoe complex die weg soms ook mag zijn.”)